

1. Dades generals de l'assignatura

- Nom de l'assignatura: **DIDÀCTICA DEL LENGUATGE I L'EXPRESSIÓ MUSICAL 2**
- Tipus assignatura: **Optativa**
 Impartició (*primer semestre, segon semestre, anual*): **Anual**
- Crèdits ECTS: **4** Valor total en hores (*1 crèdit=30h*): **120h**
- Desglossament del nombre total d'hores de l'assignatura en:

Hores presencials lectives (<i>classes individuals, classes col·lectives, pràctiques</i>):	22,5
Estimació altres hores presencials (<i>atenció personalitzada, assistència a altres activitats, assajos, sessions amb acompanyant, activitats d'avaluació presencial...</i>):	22,5
Estimació hores per treballs dirigits (<i>no presencials</i>):	35
Estimació hores per estudi i aprenentatge autònom:	40

- Professor/a, professors/res de l'assignatura: **Enric Aragonès Jové**
- Departament: **Educació i mediació artística**

2. Prerequisits i orientacions prèvies per a cursar l'assignatura

Prerequisits:

Haver cursat Didàctica del Llenguatge i l'Expressió musical I.

Aquesta assignatura desenvolupa i aprofundeix els continguts i competències assolides a Didàctica del Llenguatge i l'expressió musicals I, en diversos sentits. D'una banda, concreta en els diversos àmbits de les competències musical (audició, interpretació vocal o instrumental, lectoescriptura, sentit rítmic, sentit tonal, etc.) i en les diverses edats i contextos educatius. De l'altra, explora com les decisions didàctiques han cristal·litzat en propostes metodològiques més o menys concretes i estructurades al llarg de la història del darrer segle i escaig. A més però, i segurament és un dels aspectes més rellevants de l'assignatura, ofereix l'oportunitat de posar en pràctica en un entorn escolar real amb alumnes una unitat didàctica dissenyada pel mateix estudiant, amb l'observació avaluadora de tot el grup i l'acompanyament del professor.

Orientacions prèvies per cursar l'assignatura:

No hi han orientacions prèvies.

3. Competències que es desenvolupen en l'assignatura

CG7	Demostrar capacitat per a interactuar musicalment en diferents tipus de projectes musicals participatius.
CG10	Argumentar i expressar verbalment els seus punts de vista sobre conceptes musicals diversos.
CG11	Estar familiaritzat amb un repertori ampli i actualitzat, centrat en la seva especialitat però obert a altres tradicions. Reconèixer els trets estilístics que caracteritzen a aquest repertori i poder descriure'ls de forma clara i completa.
CG13	Conèixer els fonaments i l'estructura del llenguatge musical i saber aplicar-los en la pràctica interpretativa, creativa, d'investigació o pedagògica.
CG17	Estar familiaritzat amb els diferents estils i pràctiques musicals que li permetin entendre, en un context cultural més ampli, el seu propi camp d'activitat i enriquir-lo.

CG18	Comunicar de forma escrita i verbal el contingut i els objectius de la seva activitat professional a persones especialitzades, amb un ús adequat del vocabulari tècnic i general.
CG19	Conèixer les implicacions pedagògiques i educatives de la música en distints nivells.
CG22	Disposar de recursos musicals amplis i diversos per a poder crear o adaptar peces musicals així com improvisar en diferents contextos a partir del coneixement d'estils, formats, tècniques, tendències i llenguatges diversos.
CG24	Desenvolupar capacitats per a l'autoformació durant la seva vida professional.
CG26	Ser capaç de vincular la pròpia activitat musical a altres disciplines del pensament científic i humanístic, a les arts en general i a la resta de disciplines musicals en particular, enriquint l'exercici de la seva professió amb una dimensió multidisciplinària.

CT1	Organitzar i planificar el treball de forma eficient i motivadora.
CT2	Recollir informació significativa, analitzar-la, sintetitzar-la i gestionar-la adequadament.
CT3	Solucionar problemes i prendre decisions que responguin als objectius del treball que es realitza.
CT4	Utilitzar eficientment les tecnologies de la informació i la comunicació.
CT6	Realitzar autocrítica cap el propi fer professional i interpersonal.
CT7	Utilitzar les habilitats comunicatives i la crítica constructiva en el treball en equip.
CT8	Desenvolupar raonadament i crítica idees i arguments.
CT9	Integrar-se adequadament en equips multidisciplinàries i en contextos culturals diversos.
CT10	Liderar i gestionar grups de treball.
CT11	Desenvolupar en la pràctica laboral una ètica professional basada en l'apreciació i sensibilitat estètica, medioambiental i cap a la diversitat.
CT12	Adaptar-se, en condicions de competitivitat als canvis culturals, socials i artístics i als avenços que es produeixen en l'àmbit professional i seleccionar els itineraris adequats de formació continuada.
CT13	Buscar l'excel·lència i la qualitat en la seva activitat professional.
CT14	Dominar la metodologia d'investigació en la generació de projectes, idees i solucions viables.
CT15	Treballar de forma autònoma i valorar la importància de la iniciativa i l'esperit emprenedor en l'exercici professional.
CT16	Utilitzar els mitjans i recursos al seu abast amb responsabilitat cap el patrimoni cultural i medioambiental.

CT17	Contribuir amb la seva activitat professional a la sensibilització social de la importància del patrimoni cultural, la seva incidència en els diferents àmbits i la seva capacitat de generar valors significatius.
PE1	Comprendre i explicar els fonaments en pedagogia musical contemporània, tant en l'àrea de coneixements sistemàtics com en la seva aplicació, i saber fonamentar en ells la reflexió crítica de l'actuació educativa musical pròpia i aliena.
PE2	Elaborar, seleccionar, aplicar i avaluar activitats, materials i recursos d'ensenyament/aprenentatge musicals en funció de les demandes de cada context educatiu, essent versàtil en el domini dels instruments i altres recursos musicals i aplicant de forma funcional les noves tecnologies.
PE3	Conèixer els elements constitutius de la música mostrant un alt domini en percepció auditiva, lectura, anàlisi, escriptura, improvisació i creació musical, i ser capaç d'interrelacionar tot això per a aplicar-ho i utilitzar-ho adequadament en el desenvolupament de la pròpia activitat.
PE4	Adquirir domini tècnic i capacitat expressiva en la interpretació i en la conducció d'agrupacions vocals i instrumentals, com base per a la improvisació, creació i experimentació amb el propi instrument, la veu i el cos en situacions concretes de d'ensenyament/aprenentatge musical.
PE5	Ser capaç de desenvolupar una pràctica educativa-musical, com artista i formador musical orientada a la comunitat.
PE6	Contextualitzar la pedagogia musical en el temps actual i en els diferents àmbits culturals, reflexionant de forma crítica sobre la funció i resultats que la pràctica de l'educació musical pot aportar a la millora de la persona i de la societat.
PE7	Saber aprofitar les oportunitats de formació i especialització que cada lloc de treball ofereix, incorporant-les al desenvolupament del propi perfil professional.
PE8	Implicar-se activament en projectes educatiu-musicals a través del treball cooperatiu i assumir la responsabilitat de desenvolupar la professió educativa musical com a tasca col·lectiva.
PE9	Dissenyar i portar a terme processos sistemàtics d'avaluació educativa sobre alumnes, professors, programes i institucions i basar en els seus resultats la planificació de la millora educativa.
PE10	Dissenyar, realitzar i avaluar una investigació en educació musical, tant de forma individual com formant part activa d'equips d'investigació.
PE11	Conèixer els fonaments d'acústica musical, organologia i les seves aplicacions a la pràctica musical.

4. Objectius de l'aprenentatge

- 1.- Formular objectius d'ensenyament-aprenentatge que siguin realitzables, precisos, contextualitzats i avaluables, partint de les finalitats establertes i de les característiques dels participants.
- 2.- Contextualitzar els continguts de les sessions lectives i de les activitats d'ensenyament-aprenentatge presentades, a partir dels objectius definits, els recursos disponibles i les característiques del grup-classe.
- 3.- Crear mecanismes per a l'execució sistemàtica de processos didàctics davant de situacions d'aprenentatge conegudes.
- 4.- Assolir i mostrar una motivació pròpia enfront el fet pedagògic, que ajudi a crear una actitud positiva en la tasca docent i que permeti al professor encomanar-la i comunicar-se de forma empàtica.
- 5.- Assolir una actitud d'autoavaluació constant de l'actuació docent, del procés de treball generat, així com del grau de consecució dels objectius previstos.
- 6.- Adaptar i aplicar a diferents situacions pedagògiques les propostes didàctiques que diverses metodologies i línies de pensament en educació musical fan en relació a l'ensenyament-aprenentatge en aquest àmbit educatiu.
- 7.- Relacionar les activitats musicals realitzades i les seves finalitats amb les característiques socials i culturals dels alumnes, dels seus interessos i del context en el que es duen a terme.

5. Blocs temàtics (continguts de l'assignatura)

Els continguts s'agrupen en tres grans blocs. Cal destacar que són blocs conceptuals, però no directament cronològics pel que fa al transcurs de l'assignatura, com es veurà en la descripció posterior de la seva organització.

1. La didàctica en relació a la **teorització de l'ensenyament i aprenentatge**:
 - Teories directes i concepcions constructivistes
 - El raonament analític o deductiu, inductiu i mixt.
 - L'aprenentatge significatiu
 - Explicitació dels aprenentatges (diana, complementaris i derivats)
2. Les decisions i processos didàctics, el **mètode** i la **metodologia**:
 - El mètode i la metodologia
 - Espectre de mètodes de la recepció al descobriment
 - Variables per a la presa de decisions en els processos didàctics
 - Mètodes i propostes metodològiques per a l'educació musical
 - Objectius, continguts i materials i recursos didàctics per als diferents blocs temàtics i etapes.
 - La seqüenciació d'objectius i continguts per a diferents edats, etapes i nivells de desenvolupament de la formació.
 - Propostes metodològiques històriques de l'educació musical
 - L'avaluació de l'activitat docent
3. Les **capacitats i competències musicals**:
 - Continguts declaratius, procedimentals i axiològics.
 - Competències expressiva/interpretativa, creativa, perceptiva, musicològica i instrumental (axiològica i cognitiva).
 - La creativitat: exploració, improvisació, composició i la seva didàctica.
 - La formació de l'oïda musical. La seva importància i procés. Recursos i estratègies per al seu treball.
 - L'adquisició dels sentits rítmic-mètric, melòdic-tonal i harmònic. L'atonalitat. Recursos i estratègies.
 - La lectoescriptura musical i la seva didàctica.
 - L'audició musical. Plantejaments i utilitats. La seva didàctica.
 - La teoria de la música i la seva didàctica.

6. Activitats d'aprenentatge i organització general de l'assignatura

L'assignatura es desenvolupa en classes setmanals d'impartició col·lectiva i s'estructura en dues grans etapes que corresponen als dos quadrimestres del curs.

- **PRIMER QUADRIMESTRE**

Durant el primer quadrimestre, totes les sessions partiran de la recreació a classe propostes didàctiques d'ensenyament-aprenentatge musical dirigides majoritàriament pel professor. Aquesta

pràctica servirà per analitzar, explicar i avaluar les propostes i treballar els diversos continguts de l'assignatura a partir de l'experiència a l'aula.

Totes aquestes propostes didàctiques estaran dissenyades per a **diverses edats i contextos educatius** i amb èmfasi en els **diversos àmbits de l'educació musical**, de manera que el bloc 3 de continguts apareix de manera transversal. Per tant, el treball i el desenvolupament de cada una de les capacitats i competències musicals es tractarà específicament vinculada a diverses edats (infants, joves, adults), posant èmfasi en les diferències que afectin al seu desenvolupament cognitiu i les capacitats d'aprenentatge de continguts conceptuals o declaratius, procedimentals i actitudinals o axiològics.

En paral·lel, les sessions estaran dedicades a il·lustrar i generar reflexió específicament sobre els continguts dels blocs de continguts 1 i 2.

1. Les primeres sessions permetran vincular propostes didàctiques concretes amb diversos elements de les **teories de l'ensenyament i l'aprenentatge** (bloc 1) que els estudiants coneixeran a través d'altres assignatures. Es proposaran alguns articles i textos que els estudiants hauran de llegir autònomament (fora del temps de classe), per tal que s'abordin aquests continguts a la següent sessió.
2. A continuació, es dedicaran diverses sessions a la configuració de **mètodes i metodologies** a través de decisions didàctiques (bloc 2). En primer lloc, es farà a través de la reflexió general sobre els conceptes de mètode i metodologia i les variables en joc per a la presa de decisions. També en aquesta part es demanarà la lectura prèvia d'alguns textos.
3. Posteriorment, s'entrarà a treballar específicament propostes metodològiques de l'educació musical. Es discutirà a classe quines **propostes metodològiques històriques de l'educació musical** es coneixen i s'elaborarà una llista amb el guiatge del professor (per assegurar que les més destacades hi apareixen: Dalcroze, Willems, Martenot, Kodaly, Orff, Suzuki, Music Learning Theory). S'assignarà una de les propostes a cada estudiant perquè en faci una presentació a classe que combini l'explicació del mètode o proposta (històrica, teòrica, metodològica, etc.) i la recreació d'una proposta didàctica específica amb el grup. Per tancar aquesta part, s'elaborarà un esquema comparatiu de les diverses propostes, que es començarà col·lectivament a classe i cada estudiant completarà autònomament.

• **SEGON QUADRIMESTRE**

Durant el segon quadrimestre, es realitzaran **sessions en un entorn escolar real**, per tal que els estudiants posin en pràctica (per parelles) amb alumnes una unitat didàctica dissenyada prèviament a l'assignatura de Disseny, desenvolupament i innovació del currículum. La resta del grup realitzarà una **observació participativa que es plasmarà** en un diari d'observació i es dedicarà el final de cada sessió a avaluar col·lectivament l'acció didàctica desenvolupada a partir dels continguts treballats durant el primer quadrimestre.

En funció del número d'estudiants que hi hagi al grup, es distribuïran les sessions i les intervencions de tal manera que ocupin el segon quadrimestre. De tota manera, és previsible que en acabar les intervencions en aquesta escola quedin encara algunes sessions per acabar l'assignatura. Aquestes es dedicaran a completar l'avaluació de la realització de les unitats didàctiques i, a més, per abordar o aprofundir en aquells continguts que el mateix grup consideri necessaris.

Finalment, es dedicarà la darrera sessió a avaluar l'assoliment dels objectius de l'assignatura.

	Sessions (orientació)	Continguts/activitats a classe	Treball autònom dels estudiants
PRI MER QUA DRI MES TRE	Sessió 1	Presentació de l'assignatura, avaluació inicial	Qüestionari inicial
	Sessions 2-5	La didàctica en relació a la teorització de l'ensenyament i aprenentatge	Lectura d'un article
	Sessions 6-8	Les decisions i processos didàctics, el mètode i la metodologia	Lectura d'un article
	Sessions 9-15	Propostes metodològiques històriques	Preparació d'una presentació i proposta didàctica

SEG ON QUA DRI MES TRE	Sessions 16-27	Posada en pràctica d'unitats didàctiques	Disseny i preparació d'una unitat didàctica
	Sessions 28-29	Avaluació de la realització d'unitats didàctiques / Altres continguts	Diari d'observació
	Sessió 30	Avaluació de l'assignatura	

7. Avaluació acreditativa dels aprenentatges

- Criteris i sistemes d'avaluació de l'assignatura.

L'avaluació de l'assoliment dels objectius i l'aprenentatge dels continguts per part de l'estudiant tindrà en compte els elements següents:

- L'avaluació inicial (feta a través de la primera sessió i un exercici escrit) que detectarà, d'una banda, el grau de coneixements i competències que, sobre els continguts inclosos a l'assignatura, ja posseeix l'estudiant, i de l'altra, els interessos particulars que té sobre continguts susceptibles de ser inclosos a l'assignatura.
- L'avaluació continuada, en base a l'observació del desenvolupament de totes les sessions i el grau en què la participació de cada estudiant mostri l'assoliment dels objectius de l'assignatura i el domini dels continguts treballats (25%).
- L'avaluació sumativa, a partir de diverses activitats amb pes propi a l'avaluació:
 - La lectura dels textos proposats (que s'acreditarà mitjançant un comentari o resum escrit) (20%).
 - La presentació individual d'una proposta metodològica històrica i el resum de les metodologies presentades (15%).
 - La posada en pràctica d'unitats didàctiques (30%).
 - El diari d'observació de la resta d'unitats didàctiques (10%).

El percentatges indicats són orientatius pel que fa a la conformació d'una puntuació final, que es completarà amb els processos de coavaluació als quals es dedicarà la darrera sessió.

El professor assumeix, tanmateix, la responsabilitat d'establir les qualificacions corresponents.

- Activitats d'avaluació i la seva relació amb la qualificació final.

Activitat o registre d'avaluació	Pes en la qualificació final
Avaluació inicial	Orientatiu
Participació i rendiment a classe (avaluació continuada)	25%
Comentaris i resums de textos	20%
Presentació oral i resum escrit	15%
Pràctica didàctica	30%
Diari d'observació	10%

8. Fonts d'Informació bàsica

Bibliografia bàsica:

- JAQUES-DALCROZE, E. (1965): *Le rythme, la musique et l'éducation*. Lausanne: Foeüsch.
- DÍAZ, M. i GIRÁLDEZ, A. (coord.). (2007). *Aportaciones teóricas y metodológicas a la educación musical: una selección de autores relevantes*. Barcelona: Graó.
- ESSELIN, G. (1994): *Mentiras que me contaba mi profesor de música*. Cornellà de Llobregat: Idea books.
- GOODKIN, D. (2004): *Now's the time. Teaching jazz to all ages*. San Francisco, California: Pentatonic Press.
- GOODKIN, D. (2009): *Teach like it's music: an artful approach to education*. San Francisco, California: Pentatonic Press.
- GORDON, E. E. (2003): *A music learning theory for newborn and young children*. Chicago: Gia Publications Inc.
- MARTENOT, M.: *Principios fundamentales de formación musical y su aplicación*. Madrid: Ediciones Rialp.
- SCHAFFER, M. (1975): *El rinoceronte en el aula*. Buenos Aires: Ricordi.
- SUZUKI, S. (1983): *Nurtured by love*. New York: Exposition press.
- SUZUKI, S. (1969): *Ability development from age zero*. Miami (Florida): Warner Bros Publications Inc.
- WILLEMS, E. (2001): *El oído musical*. Paidós educador.
- WILLEMS, E. (1994): *El valor humano de la educación musical*. Barcelona: Paidós estudio.
- WILLEMS, E. (1976): *La preparación musical de los más pequeños*. Buenos Aires: Eudeba.

Bibliografia complementària:

- AGUILAR, M. C. (2002): *Aprender a escuchar música*. Madrid: Antonio Machado libros.
- AGUIRRE, P. i altres (2003): *La música en la escuela: La audición*. Barcelona: Graó.
- AGUIRRE, O. i DE MENA, A.: *Educación musical. Manual para el profesorado*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- AKOSCHY, J.: La audición sonora y musical en la educación infantil. *Revista Eufonía (juliol 1996)*. Barcelona.
- BACHMANN, M. L. (1998): *La rítmica Jaques-Dalcroze*. Madrid: Pirámide
- BADIA, M. i VIDAL, A. (2005): *Tat! Recull de moixaines, jocs i cançons per a infants*. Arola editors.
- BARBACCI, R. (1965): *Educación de la memoria musical*. Buenos Aires: Ricordi.
- BARCELÓ, B. (2003): *La gènesi de la intel·ligència musical en l'infant*. Barcelona: Dinsic.
- BENET, R. (1999): *Forma y diseño*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- BENET, R. (2001): *Investigando los estilos musicales*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- BENET, R. (2001): *Los instrumentos de la orquesta*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- BENWARD, B. i CARR, M. A. (1991): *Sightsinging Complete*. Dubuque, Iowa (EUA): Wm. C. Brown Publishers.
- BERNAL, J. i CALVO, M. L.: *Didáctica de la música. La expresión musical en la educación infantil*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- BIGET, A. (1998): *Une pratique de la pédagogie de groupe dans l'enseignement instrumental*. Paris: Cité de la musique.
- BRAVO BERROCAL, R.: *Aptitud y correlación entre rendimientos académicos y motores en niños y niñas de once años de edad*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- BUSTARRET, A. H. (1982). *L'oreille tendre pour une première education auditive*. Paris: Editions ouvrières.
- BUSTOS, I., coord. (2001): *La percepción auditiva. Un enfoque transversal*. Barcelona: ICCE.
- CONDEM, J. L. i VICIANA, V.: *Fundamentos para el desarrollo de la motricidad en edades tempranas*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- COPLAND, A. (1952): *Music and imagination*. Cambridge, MA: Harvard U. Press.
- COPLAND, A. (1939): *Cómo escuchar la música*. México D.F.: Fondo de cultura económica.
- CRAMER, E. i REGNARD, F. (2003): *Aprender et enseigner la musique: représentations croisées*. Paris: L'harmattan.
- CRIPPS, C. (2001): *La música popular en el siglo XX*. Tres Cantos (Madrid): Akal
- CROUSIER, C. (2001): *Le musicien et le groupe. Le point de vue d'un professeur de clarinette*. Paris: Cité de la musique.
- CULIOLI, C. (1993): *Objectif musique*. Paris: ed. IPMC.
- DELALANDE, F. (1995): *La música es un juego de niños*. Buenos Aires: Ricordi Americana.
- DESPINS, J. P. (1986): *La música y el cerebro*. Barcelona: Editorial Gedisa.
- DEWEY, J. (1938): *Experience and education*. NY: Collier Books, Macmillan publishing Co.
- EDLUND, L. (1981): *Modus novus*. Estocolm: Nordiska musikforlag.
- ESPEJO AUBERO, A. i A. (2002): *Juegos musicales en la escuela*. Madrid: CCS.
- FRAISSE, P. (1974): *Psicología del ritmo*. Madrid: Ediciones Morata.

- FRANÇOIS, J. C. (2000): *L'avenir de l'enseignement spécialisé de la musique. Actes des Journées d'études d'avril 2000*. Lyon: CEFEDM Rhone-Alpes Editeur.
- FREGA, A. L. (1975): *Audioperceptiva*. Buenos Aires: Ricordi Americana.
- FUENTES, P. y CERVERA, J. (1989): *Pedagogía y Didáctica para músicos*. Valencia: Editorial Piles.
- GARAIGORDOBIL, M. (1988): *Juego y desarrollo infantil*. Madrid: Seco Olea.
- GOODKING, D. (1999): ¿Nos hace la música más inteligentes? *Revista Orff-España* (vol. 1). Madrid.
- GOODKING, D. (2002): *Play, sing & Dance*. Mainz: Schott.
- HARGREAVES, D. J. (1998): *Música y desarrollo psicológico*. Barcelona: Graó.
- HEGYI, E. (1999): *Método Kodály de solfeo (I i II)*. Madrid: Pirámide.
- HEMSY DE GAÍNZA, V. (1964): *La iniciación musical del niño*. Buenos Aires: Ricordi Americana.
- HEMSY DE GAÍNZA, V. (1977): *Fundamentos, materiales y técnicas de la educación musical*. Buenos Aires: Ricordi Americana.
- HEMSY DE GAÍNZA, V., edit. (1993): *La educación musical frente al futuro*. Buenos Aires: Editorial Guadalupe
- HEMSY DE GAÍNZA, V. (1983): *La improvisación musical*. Buenos Aires: Ricordi Americana.
- HERNANDEZ MORENO, A. (1992): *Música para niños*. Madrid: Siglo XXI de España editores.
- HOWARD, J. (2000): *Aprendiendo a componer*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- JOFRE, J. (2003): *El lenguaje musical. Claves para comprender y utilizar la ortografía y la gramática de la música*. Madrid: Ediciones Robinbook.
- JOUBERT, C. H. (2003): *Manuel de composition et d'improvisation musicales. Cent recettes faciles (et délicieuses) à l'attention des élèves gourmands (dès leur première année d'étude) et des professeurs curieux*. Bourg-la Reine: Éditions Aug. Zurfluh.
- JOUBERT, C. H. (1988): *Métier: musique! Quel enseignement musical pour demain?* Paris: Institut de pédagogie musicale et choreographie.
- KEETMAN, G. (1970): *Elementaria. First acquaintance with Orff-Schulwerk*. London: Schott.
- KÜHN, C. (1989): *La formación musical del oído*. Barcelona: Labor.
- LACÁRCEL, J. (1995): *Psicología del niño y educación musical*. Madrid: Visor.
- LAGO CASTRO, P. (1987): *Lo que sea sonará*. Madrid: Universidad Nacional De Educación a Distancia.
- LANGEVELD, J. (1989): *Escuchar y mirar. Teoría de la música*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- LLONGUERES, J. (2002): *El ritme en l'educació general de l'infantesa*. Barcelona: Institut Joan Llongueres/Dinsic.
- LLORCA, M. i VEGA, A.: *Psicomotricidad y globalización del currículum de educación infantil*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- LORENZ, T. (2001): *Juegos de manos: 66 juegos rítmicos para manos y dedos: variaciones para niños y adultos*. Madrid: Akal. Didáctica de la música.
- MALAGARRIGA, T. i VALLS, A. (2003): *La audición musical en la educación infantil*. Barcelona: Ediciones CEAC.
- MALAGARRIGA, T. (2002): *Dites i cançons instrumentades per als més petits*. Berga: Amalgama edicions.
- MANEVEAU, G. (1993): *Música y educación*. Madrid: Libros de Música Rialp.
- MARK, M. L. (1986): *Contemporary music educations*. 2nd ed. NY: Schirmer.
- MORENO MURCIA, J. A.: *Aprendizaje a través del juego*. Archidona (Málaga): Ediciones Aljibe.
- MOYLES, J. R. (1989): *El juego en la educación infantil y primaria*. Madrid: Ediciones Morata.
- NORMAN, D. A. (1995): *El aprendizaje y la memoria*. Madrid: Alianza Editorial (Psicología).
- ORDOG, L. (2000): *La educación musical según el sistema Kodály*. Valencia: Rivera editores.
- PALACIOS, F. (1997): *Escuchar*. Las Palmas de Gran Canaria: Fundación Orquesta Filarmónica de Gran Canaria.
- PALACIOS, F. (1997): *Las puertas de la música. La música como proceso humano*. Salamanca: Amaru Ediciones, Colección "Música: Arte y proceso".
- PALACIOS, F. (1994). *La audición musical. Punto clave de la formación artística. Aula de innovación educativa* (núm. 24).
- PASCUAL MEJÍA, P. (2002): *Didáctica de la música*. Madrid: Prentice Hall.
- PAYNTER, J. (1999): *Sonido y estructura*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- PELEGRÍN, A. (1984): *Cada cual atiende a su juego*. Madrid: Editorial Cincel.
- PIAGET, J. (2000): *La formación del símbolo en el niño*. México D.F.: Fondo de cultura económica.
- RAINBOW, B. (1967): *Land without music*. London: Novello.
- READ, H. (1958): *Education through art*. London: Faber and Faber.
- REGNER, H., coord., (1982): *Music for children : based on Carl Orff-Gunild Keetman Musik für kinder (3 volums)*. Mainz: Schott
- REIMER, B. (1970): *A philosophy of music education*. Englewood Cliffs, NY: Prentice-Hall.
- RUÍZ PALMERO, J.: *Temas de didáctica y organización escolar*. Archidona (Málaga): Aljibe ediciones
- SANJOSÉ, V. (1997): *Didáctica de la expresión musical para maestros*. Valencia: Piles
- SCHNEIDER, C. (2000): *L'enseignement de la culture musicale dans les conservatoires*. Paris: Cité de la musique.

- SCHÖN, D. A.: *La formación de profesionales reflexivos*. Madrid: Paidós.
- SIANKOPE, J. i VILLA, O. (2004): *Música y interculturalidad*. Madrid: Catarata.
- SMALL, C. (1989): *Música, Sociedad, Educación*. Madrid: Alianza editorial.
- STEEN, A. (1992): *Exploring Orff. A teacher's Guide*. Mainz: Schott.
- SWANWICK, K. (1981): *A basis for music education*. Windsor, Berks: NFER-Nelson Publishing Co.
- SWANWICK, K. (1994): *Musical knowledge: Intuition, analysis and music education*. NY: Routledge.
- SWANWICK, K. (2000): *Música, pensamiento y educación*. Madrid: Ediciones Morata
- TORRANCE, E. P. i MYERS, R. E. (1970): *Creative learning and teaching*. Nova York: Dodd, Mead and Co.
- TRIAS, N., PEREZ, S. i FILELLA, L. (2002): *Jocs de música i expressió corporal*. Barcelona: Parramon.
- TUTT, D. (2001): *Primeros ejercicios musicales*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- VIGOTSKY, L. S. (1986): *La imaginación y el arte en la infancia*. Tres Cantos (Madrid): Akal.
- VILA, F. (2002): *Música per a infants*. Instrumental Orff. Barcelona: Dinsic.
- VILAR, J. M. (1994): *Recursos per aprendre a escoltar música*. Barcelona: Edicions Rosa Sensat, col·lecció dossier, núm. 48.
- WEIKART, P. S. (1990): *Movement in steady beat: activities for children: ages 3-7*. Ypsilanti, Michigan: High Scope Press, cop.
- WEIKART, P. S. (1987): *Round the circle: key experiences in movement for children*. Ypsilanti, Michigan: High Scope Press.
- WEISBIER, E. (1989): *Provocar la creatividad*. Barcelona: Editorial Hacer.
- WILLIS, P. i PETER, M. (1995): *Música para todos. Desarrollo de la música en el currículo de alumnos con necesidades educativas especiales*. Tres Cantos (Madrid): Akal
- WINTERS, G. (1986): *Listen, compose, perform*. Harlow, Essex (Anglaterra): Longman Group UK Limited.
- YOUNG, S. (2003): *Music with the under-fours*. RoutledgeFalmer.
- ZEITLIN, S. i TAETZSCH, L. (1992): *Juegos y actividades preescolares*. Barcelona: Ediciones CEAC.